

درسنامه درس دوم

دانشِ زبانی

رعایت کردن لحن درست ، زمان خواندن یک شعر یا نوشته به درک درست معنی و محتوای آن کمک می کند همچنین باعث می شود کسی که شعر یا نوشته را می خواند ارتباط بهتر و موثرتری با افرادی که گوش می دهند پیدا کند ، پس برای هر متن چه نثر و چه نظم باید لحن مناسب آن را برای خودمان بخوانیم و به معنی و مفهوم آن پی ببریم ، سپس با استفاده از مهارت هایی مانند بالا و پائین بردن صدا ، کشیدن صدا ، مکث یا درنگ کردن و ... می توانیم متن یا شعر را برای شنونده درست بخوانیم .

*** لحن

لحن در لغت به معنی آواز خوش است ولی در اصطلاح ادبی همان آهنگ یا وزن می باشد و لحن در شعر یعنی رعایت کردن وزن شعر که یکی از مهم ترین ویژگی های شعر است .

* انواع لحن :

- ۱) **لحن روایی :** داستانی که روایتی را بیان می کند ، سرعت و صدا در این لحن باید مناسب باشد .
- ۲) **لحن ستایشی :** راز و نیاز با خداوند ، حمد و ستایش خداوند با این لحن است باید با تواضع و فروتنی خوانده شود .
- ۳) **لحن خاطره :** مانند لحن روایی است ولی عامیانه و گفتاری هم می توان خواند . خواننده به شیوه ای بخواند که گویی ماجرا برای خودش اتفاق افتاده است .

۴) **لحن مناجات** : نوشته های نیایشی و گفتار با خداوند که پُر از احساس است و به صورت نیایش و دعایی خوانده می شود .

۵) **لحن طنز** : دردهای جامعه به صورت طنز آمیز خوانده شود .

۶) **لحن توصیفی** : این لحن برای متن های توصیفی به کار می رود و با لحن آرام و ملایم خوانده می شود که شنونده متن را در ذهن بیشتر تصور کند .

۷) **لحن وطنی** : ملی و میهنی در این لحن احساسِ غرور و میهن دوستی با حماسی ترکیب شده پُر از هیجان و با احساسِ غرور خوانده می شود .

۸) **لحن حماسی** : توصیف و مبالغه ی زیاد همراه حماسه مانند شعرهای فردوسی و این لحن کوبنده و استوار خوانده می شود .

۹) **لحن شعرهای موقوف المعانی** : این لحن در شعر که یک بیت آن بدون بیت دیگر ناقص است به کار می رود و با توجه به لحن خود شعر متفاوت است .

قالب شعر فضل خدا .

* **قالب قصیده** : در قالب قصیده قافیه در مصراع اول با قافیه در تمام مصراع های زوج یکسان است .

* **طرح گرافیکی قالب قصیده** :

قصیده معمولا تا ۶۰ یا ۷۰ بیت هم سروده می شود . موضوع قصیده بیشتر مدح ، ستایش ، عرفان ، اندرز و ... می باشد . از شاعران مشهور قالب قصیده رودکی ، سعدی ، مهرداد اوستا ، ناصر خسرو ، منوچهری و ... می توان اشاره کرد .

* **آرایه مراعات نظیر (تناسب , شبکه ی معنایی)**

آوردن چند کلمه در یک متن یا شعر که با هم تناسب داشته باشند و از یک خانواده محسوب شوند را آرایه مراعات نظیر می گویند .

مثال : ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری

* **عناصر داستان**

وقتی یک داستان را می خوانیم یا می شنویم ، متوجه می شویم که در آن داستان برای افراد در زمان و مکانی خاص اتفاق های گوناگون می افتد ، خواننده و شنونده داستان در پایان یک پیام کلی دریافت می کند ، بنابراین عناصر داستان عبارتند از :

(۱) شخصیت ها :

منظور از شخصیت ها افرادی هستند که در صحنه های مختلف یک داستان حضور دارند ، کارهایی انجام می دهند و سخنانی بر زبان می آورند ، این کارها و سخنان معمولا با شخصیت های داستان تناسب دارد . بعضی از شخصیت ها نقش اصلی دارند ، یعنی در داستان حضور پررنگ تری دارند . بعضی از شخصیت ها ، نقش فرعی دارند ، یعنی در داستان حضور کم رنگ تری دارند .

(۲) زاویه دید :

منظور از زاویه دید ، شیوه ای است که نویسنده برای بیان داستان انتخاب می کند و از زبان او سخن می گوید، زاویه ی دید داستان مشخص می کند که داستان از دید چه کسی بازگو شده است . گاهی داستان از زبان سوم شخص بازگو می شود مانند (داستان راز گل سرخ)، (رازی و ساخت بیمارستان)، (بازرگان و پسران) در پایه ی پنجم ؛ بنابراین زاویه دید ، در این داستان ها سوم شخص مفرد است . گاهی داستان از زبان اول شخص بیان می شود مانند داستان باغچه اطفال در کتاب فارسی چهارم که باغچه بان شرح حال خودش را این گونه شروع می کند (من کودکی کنجکاو و فعال بودم و ...) بنابراین زاویه دید این داستان اول شخص مفرد است.

(۳) زمان وقوع داستان :

ماجراهای داستان معمولا در زمانی خاص از شبانه روز ، فصلی از فصل های سال ، پیری ، کودکی ، زمان تحصیل و ... اتفاق می افتد بنابراین حوادث و گفتگوها باید با زمان وقوع داستان تناسب داشته باشد .

(۴) مکان وقوع داستان :

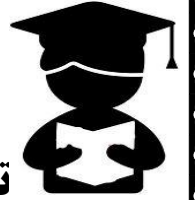
ماجراهای هر داستان ، معمولا در مکان یا مکان هایی اتفاق می افتد که حوادث و گفتگوها نیز با مکان وقوع داستان بیش تر تناسب دارند .

(۵) حوادث و رویدادها :

هر داستان شامل یک سری حوادث و رویدادهایی است که برای شخصیت های مختلف یک داستان در زمان و مکان های مختلف اتفاق می افتد . نویسنده در بیان حوادث و رویدادها به گونه ای هنرمندانه هیجان می آفریند به طوری که خواننده و شنونده را به ادامه ی داستان بیش تر تشویق می کند .

(۶) پیام داستان :

منظور از پیام داستان ، فکر اولیه ای است که به ذهن نویسنده می رسد و می خواهد به وسیله ی داستان، این اندیشه را به خواننده و شنونده بیاموزد ؛ مثلا پیام داستان در آوازی برای وطن ، وطن دوستی است .

تمرین

۱) در شعرِ فضلِ خدا قافیه ، ردیف و حرفِ روی را معین کنید و قالب شعری را پیدا کنید؟

.....
.....

۲) در درس دوم بیتی که آرایه مراعات نظیر در آن به کار رفته پیدا کن و بنویس؟

.....
.....

۳) لحن شعرِ فضلِ خدا از کدام نوع لحن هاست و چگونه خوانده می شود؟

.....
.....

۴) عناصر داستان را در شعرِ راز گل سرخ مشخص کنید؟

.....
.....

۵) پیام داستانِ راز گل سرخ را بنویس؟

.....
.....

تست های درس

۱) معنی بیت زیر در کدام گزینه به درستی بیان شده است؟

توحیدگوی او نه بنی آدم اند و بس هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد

الف) انسان ها همچون بلبلی که بر شاخسار نغمه سرایی می کند ، توحیدگوی خداوند هستند

ب) در وصف پروردگار همین بس که تمام انسان ها به یگانگی خداوند ایمان دارند و انسان ها و پرندگان

توحیدگوی خداوند هستند

ج) تنها انسان ها حمد و ستایش پروردگار را نمی گویند بلکه تمام هستی و پرندگانی هم که روی شاخه ی

درختان می خوانند مشغول حمد و ستایش خداوند هستند

د) انسان ها در حالی مشغول خداوند هستند که بلبل ها روی شاخسار مشغول خواندن آواز می باشند

۲) شعر « فضل خدا » و « داستان راز گل سرخ » به ترتیب از آثار و می باشد.

الف) فردوسی - مهدی مراد حاصل ب) سعدی - مهدی مراد حاصل

ج) سعدی - حسین سیدی د) فردوسی - حسین سیدی

۳) در مصراع « شاخ برهنه پیرهن نوبهار کرد » به ترتیب نهاد و مفعول کدام است ؟

- الف) شاخ برهنه - پیرهن ب) شاخ برهنه - نوبهار
 ج) پیرهن نوبهار - شاخ برهنه د) پیرهن - شاخ برهنه

۴) در متن زیر چند غلط املائی مشاهده می شود ؟

روزی مردی سوار بر الاغش به یک جالیذ خربزه رسید و زیر درخت گردویی دراز کشید . وقتی برخاست با خود فکر کرد که چرا درخت گردو به این بزرگی است و بوته ی خربزه به این کوچکی .

- الف) ۴ غلط ب) ۳ غلط ج) ۲ غلط د) ۱ غلط

۵) در عبارت زیر چند صفت وجود دارد ؟

درخت گردکان با این بلندی ، درخت خربزه الله اکبر !

- الف) ۱ صفت ب) ۲ صفت ج) ۳ صفت د) وجود ندارد

۶) کدام گزینه درباره ی بیت زیر صحیح می باشد ؟

اجزای خاک مرده به تاثیر آفتاب بستان میوه و چمن و لاله زار کرد

- الف) آفتاب نهاد مصراع اول است ب) بیت دو جمله ی خبری دارد

- ج) زمان فعل در این بیت مضارع می باشد د) بستان و لاله زار دو کلمه ی غیر ساده هستند

۷) ساختمان کدام کلمه با بقیه فرق دارد ؟

- الف) سپاسگزار ب) خوش رنگ ج) شاخک هایش د) خودبین

۸) داستان « راز گل سرخ » بد بودن کدام صفت انسان را به ما گوشزد می کند ؟

- الف) حرص و طمع ب) حسادت ج) تواضع و فروتنی د) غرور و تکبر

۹) برای اینکه شعر را با لحن و آهنگ مناسب بخوانیم لازم است با توجه به مراحل گزینه ی تمرین کنیم .

- الف) خواندن ، یافتن ، اندیشیدن ب) یافتن ، اندیشیدن ، خواندن

- ج) اندیشیدن ، یافتن ، خواندن د) اندیشیدن ، خواندن ، یافتن

۱۰) حکایت « درخت گردکان » با مفهوم کدام یک از مثل های زیر ارتباط دارد ؟

- الف) سحرخیز باش تا کامروا باشی ب) ماهی را هر وقت از آب بگیری تازه است

- ج) عقلش به چشمش است د) جوجه را آخر پاییز می شمارند

ن ت	ق ق	خ	خ خ	* خودسنجی درس دوم :
				۱) در خوانش متن ، لحن را رعایت می کنم .
				۲) قالب قصیده را به خوبی یاد گرفته و تفاوت آن را با غزل تشخیص می دهم .
				۳) عناصر داستان را به خوبی مشخص می کنم .
				۴) مفهوم متن را درک کردم .

ن ت	ق ق	خ	خ خ	* والدین سنجی :
				۱) فرزندم متن را به خوبی درک کرده و مفهوم آن را یاد گرفته .
				۲) انواع لحن را شناخته و در خواندن متن به کار می برد .
				۳) عناصر داستان و قالب قصیده را یاد گرفته است .
				۴) به سوالات به خوبی پاسخ می دهد .